

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנהובסקי זללה"ה

פרשת זיקהל תשפ"ד ❖ גליון תקס"ט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

ג. עוד בשיטת הרמב"ם

אגב, בעיקר שיטת הרמב"ם דאין מלקין בשבת, הקשה במחצית השקל (סי' שלי"ט ס"ק ג') דהא הוה דבר שאין מתכוון. ויש ליישב דבעינן קרא להיכא דהוה פסיק רישיה. [ויחא ראייה דהרמב"ם לא סבירא ליה כערוד]. תו העירוני הרי הרמב"ם לשיטתו סבירא ליה (פ"ח מהל' שבת ה"ז) דחובל משום מפרק, שהדמים שמפרק מתחת העור דומה למפרק תבואה מקשיה, ודוקא בצריך לדמו, [אלא אם כן באדם דניחא ליה להחובל בדם], והרי זה לא שייך בשליח בית דין דלא צריך להדם.

ב. כמי שהונחה ברשות הרבים

הנה תנן בריש פרק הזורק (שבת צ"ז א') לרבי עקיבא הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב, ומפרשינן בגמרא (שם צ"ז א') דהיינו משום קלוטה כמי שהונחה אם כן חשיב שהיה מונח ברשות הרבים, נמצא שזרק מרשות היחיד לרשות הרבים ומרשות הרבים לרשות היחיד.

והקשה בשואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ג סי' ע"ט) הא ההנחה ברשות הרבים הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהרי רצונו הוא רק לזרוק לרשות היחיד השניה.

אך בפשוטו אינו כן, דכיון שזה הכרחי לעבור ברשות הרבים על מנת שיגיע לרשות היחיד השניה הוה ליה צריכה לגופה.

וכי תימא הרי אמרינן דהחופר גומא ואין צריכה אלא לעפרה הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אע"פ שעשיית הבור הוא הכרחי ללקיחת העפר.

לא דמי, דהתם הוי עשיית הבור רק דבר המתלווה ללקיחת העפר, משא"כ בנידון דידן, היותו ברשות הרבים הוא הכרחי לשיגיע לרשות היחיד.

ג. ניחא ליה אבל לא התכוון

הנה מי שזורק מביתו חפץ בשבת, כי אינו רוצה בו יותר ודעתו שלא יהא בביתו וסובר שיקחוהו פועלי הנקיון, ואומרים לו בני ביתו דיש אדם נצרך הצריך חפץ זה, ומודיעים לאדם זה שיבוא ויקח את החפץ מהרחוב, וניחא ליה להזרוק את החפץ שהאחר יהנה ממנו אבל גם בלא זה היה זורק את החפץ.

מעתה יש לעיין אם חייב משום הוצאה.

הנה תליא נמי במי שהורג אריה שלא זיקנו ובלא ההיזק לא היה מתאמץ להורגו אך השתא דהורגו ניחא ליה בעור האריה ודעתו להשתמש בעור, ולכאורה נמי תליא בספיקא דלעיל.

מלאכה שאינה צריכה לגופה

שַׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ קָדָשׁ (ל"ה ב')
הנה כתבו תוספות בחגיגה (י' ב' ד"ה מלאכת) דהא דבעינן מלאכה הצריכה לגופה, היינו משום דילפינן ממלאכת המשכן שהיו צריכים לעיקר המלאכה, כגון מכבה משום צורך הפחמין וכן כולם כיוצא בהן. ונביא כמה נידונים בדינא דמלאכה הצריכה לגופה:

א. מלקות בשבת

הנה איתא בקרא (ל"ה ג') לא תבערו אש בכל מושבתיכם. וילפינן (יבמות ו' ב') מהכא שמיתת בית דין דשריפה אינו נוהג בשבת. [ודסקא דעתיד דנימא עשה דוחה לא תעשה, או דהוה ילפינן בקל וחומר]. וילפינן שאר מיתת בין דין משריפה.

וכתב ברמב"ם (פכ"ד מהל' שבת ה"ז) דהכי נמי אסור לבית דין להלקות בשבת.

ותמה במגן אברהם (סי' שלי"ט סק"ג) אמאי נאסר גם להלקות, דבשלמא במיתת בית דין כגון שריפה איכא מלאכת מבעיר, אך במלקות מאי מלאכה איכא.

ומיישב דשמא אסור משום מלאכת חובל מכיון דעושה בו חבורה. [תו נסתפק דאולי גם בלא מלאכה אסירא מן התורה, דמרבוי דקרא דבכל מושבותיכם נפקא לן שאין דנין כלל].

והקשה בפרי מגדים (שם) הא הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהרי אינו צריך להחבורה אלא כוונתו רק להלקותו.

א. רמב"ם לשיטתו דחייב

הנה תירץ בפרי מגדים דהרמב"ם לשיטתו (פ"א מהל' שבת ה"ז) דסבירא ליה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

ב. צריכה לגופה שיתחנך

הנה אולי יש לדון דהוה צריכה לגופה, דטוב למולקה שתהא חבורה דבזה יתחנך. ודוחק.

אמנם מפרי מגדים מבואר הנ"ל לא כך, דהרי כתב דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

והנה להאמור יתיישב מה דלכאורה קשה דיפטר משום מקלקל. אמנם להאמור הרי אינו מקלקל כיון דטוב למולקה שתהא חבורה.

[וכי תימא דלא הוה מקלקל, כיון דצריך להלקות ואי אפשר בלא דם, אך הרי חזינן בגמרא כתובות (ה' ב') לענין דם בתולים דאמרינן דהוה מקלקל אע"ג דאי אפשר בלאו הכי. וכן באכילת מאכל שיש עליו כתב אמרינן (ט"ז סי' ש"מ ס"ק ב') דמן התורה שרי משום מקלקל. ולפי זה במקטיר אימרים ובתוכם יש דבר אחר שאי אפשר להפרידו, הוה מקלקל ויוכל להקטיר].

ולעניין יש למילף ספיקא דא, דהנה איתא בגמרא שבת (ל"א ב) דכיבוי נר הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה. ואמרינן התם דאם עושה פחם חייב. ופירש רש"י שהוא מתכוין ממש לעשותה כעין פחם.

וכתב הגרע"א (גליון השי"ס שם) דתיקשי על לשון רש"י, אמאי בעינן שייהא מתכוון ממש לעשותה פחם, הרי סגי אף בניחא ליה בפחם אף שהכיבוי לא בשביל הפחם, והביא ראיה מהא דאמרינן (שבת ק"ג א) שהתולש עולשין על מנת לאכלם חייב משום בונה, כיון דהקרקע דידיה וניחא ליה שהעולשין יסתלקו, חזינן דמקרי צריכא לגופה מכח הא דניחא ליה אע"פ שאינו מתכוון בהדיא.

מעתה הני תרי ספיקי שכתבנו לעיל בענין החפץ שזורקו מביתו, וכן בהריגת האריה, יהיו תלויים בהני"ל, דלחד גיסא מדקדוק לשון רש"י שמעינן דיהא פטור, דבעינן שיתכוון בהדיא כדי שייהא צריכה לגופה, אך לפי דברי הגרע"א יהא חייב, דסגי בניחא ליה

ד. ביטול שתכליתו להקשות

הנה אמרינן בגמרא (שבת ע"ד ב) האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, [פירש רש"י יתד לח לתנור חם], ומקשינן פשיטא, ומתריצין מהו דתימא לשרורי [לחזק] מנא קא מכיין ואין כאן ביטול, קא משמע לן דמעיקרא רפי [מתרדך מהחום] והדר קמיט [מתקשה].

והנה פירש רש"י שהביטול הוא הרפיון, ועל הקושי דאחר כך אינו מתחייב, אמנם ברמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ו) פליג, דחייב על הקושי דאחר כך. [לפי זה תיקשי סוגיין דאמרינן מהו דתימא לשרורי מנא, והא יש לחייב על זה, וכך הקשה בלחם משנה (שם) ותירץ דסלקא דעתך דרק מוסיף הקשה, ובה ליכא איסור, וקא משמע לן דיש קודם רפיון, ונמצא דחייב על ההקשה דלאחר הרפיון].

שמעינן דפליגי רמב"ם ורש"י אם בביטול של בינתיים שמשתיים בדבר אחר אם חייב משום ביטול, דלרמב"ם פטור ולרש"י חייב.

א. תיקשי לשיטתם

הנה לענין מלאכה שאינה צריכה לגופה להרמב"ם חייב דפסק כרבי יהודה, ולשאר פוסקים פטור כרבי שמעון.

אם כן תיקשי להרמב"ם דסבירא ליה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אמאי ברפי והדר קמיט פטור על הרפוי.

וכן להיפוך יקשה אמאי לרש"י חייב על הרפיון מאי שנא ממלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור.

ב. ליישב הרמב"ם

יש ליישב דעל הרמב"ם לא תיקשי דלא דמי למלאכה שאינה צריכה לגופה דהתם מיהא קא עביד מלאכה, כגון התולש עולשין בארעא דלאו דיליה דנעשה כאן חרישה ויפוי הקרקע אלא דאינו צריך לכך.

אבל הכא דהוה דבר ביניים שאין לו מטרה לעצמו בשום מקום בזה סבירא ליה להרמב"ם דאינו מלאכה, והוה כזומר ואין צריך לעצים, והכי נמי הכא הרי מבשל ואין צריך לביטול.

ג. ליישב רש"י

כמו כן דעת רש"י יש ליישב, דאע"ג דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור הכא חייב דחשיב מלאכה הצריכה לגופה כיון דבלא זה לא יוכל להקשות. [ועוד עיין באגלי טל מלאכת אופה אות ט' ס"ק ד].

ה. חק תוכות

אמרינן בגמרא גיטין (כ' א) דחק תוכות לא חשיב כתיבה לענין גט ולענין ציץ. [היינו באופן שלא כתב את האות עצמה, אלא חקק בחלל הריק שבתוך האות, וכן חקק את סביבות האות, ועל ידי כך נשארה האות עצמה כשהיא בולטת]. ורק חק יריכות מהני. [היינו שחקק את האותיות עצמן שזה נחשב כתיבה].

הנה שמעינן מינה דחק תוכות לא חשיב כתיבה, ואם כן הכי נמי לענין כתיבת ספר תורה לא מהני.

והנה איתא בברייתא בשבת (ק"ד ב) שהמגיה אות אחת בשבת חייב, ומבואר בגמרא (שם) דאיירי באופן שנטל את הגג של החי"ת ועשאו שני זיינין, או שנטל את התג של הדל"ת ועשאו רי"ש. ואיירי אף

בתיקן רק אות אחת. ופירש רש"י (שם) דהיינו משום דאיירי באופן דזהו האות האחרון להשלמת הספר.

והקשה בבית מאיר (אה"ע סי' קכ"ה סע' ח') הרי אם כן על כרחך כשר חק תוכות בספר תורה, דהרי אופנים הנ"ל הם חק תוכות ובכל זאת חשיב השלמת הספר תורה וחייב משום כותב. וקשה הרי בגמרא גיטין הנ"ל מבואר דחק תוכות לא חשיב כתיבה.

א. פלוגת ר"ן ורשב"א

הנה בבית מאיר הקשה קושייתו רק לשיטת הר"ן ולא לרשב"א, דהנה הקשו קמאי קושיא הנ"ל דנטילת גג של החי"ת או התג של הדל"ת דומה למחיקת טיפת דיו שנפלה על גבי האות דחשיב חק תוכות, ואם כן מדוע העושה כן בשבת חייב הרי חק תוכות אינו נקרא כתיבה.

וכתב בר"ן (שבת ל"ז ב' בדפי הר"ף) בשם הרשב"א (וכן איתא בחידושי הרשב"א שם ד"ה מהא) דזה לא חשיב חק תוכות והוי כנפל דיו על אות.

[והנה בהסיר עפרות זהב או שעוה לכולי עלמא כשר, והנידון בדיו, ובאמת צריך עיון בדעת הרשב"א הא לכתחילה כתב ד', ואם כן עשיית הריש הוה על ידי חק תוכות. וצריך לומר דסובר דיש כאן ר' אלא דיש כאן ראש מחובר לה, והוה כמפריד אותיות].

אך בר"ן (שם) פליג, דאינה ראיה דלא חשיב חק תוכות, דהרי יש לומר שאע"פ שלענין כתיבת סת"ם וגט אין חקיקת תוכות נחשבת לכתובה, מכל מקום לענין כתיבה בשבת היא נחשבת לכתובה, הואיל ובשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומכיון שאיסור כתיבה נלמד ממלאכת הכתיבה שהיתה במשכן ושם תכלית הכתיבה היתה כדי שיוכלו לזווג את הקרשים זה לזה לפיכך כל צורה של כתיבה נקראת כתיבה.

[נמצא דהרשב"א והר"ן פליגי בתרתי, חדא, אם חייב בשבת בחק תוכות, תו, בנטל ראש ד' האם כשר בספר תורה. ולדינא כתב הגרע"א (תנינא סי' ל"ו) דדעת הרשב"א יחידאה. ובגוף פלוגת רשב"א ור"ן עיין בתשובות בית אפרים (יו"ד סי' ס"א) באורד].

מעתה לענין קושיית הבית מאיר הנ"ל, בשלמא לשיטת הרשב"א לא תיקשי, דהרי אין הכי נמי בנידון דידן לא חשיב חק תוכות, אמנם לשיטת הר"ן דחשיב חק תוכות, אם כן אכתי תיקשי, דאע"פ דלענין מלאכת מחשבת אף חק תוכות הוה כתיבה, מכל מקום הרי חיובו הכא משום השלמת הספר תורה, והרי לא השלים כלל, דחק תוכות פסול לספר תורה.

ב. השלים הספר ומותר להשהותו

הנה דנו ליישב דכיון דהשלים הספר, אע"פ שאינו כשר לקריאה מכל מקום חשיבא משלים, והרי קודם היה אסור להשהותו כיון שלא היה מתוקן והיה עובר על איסור דאל תשכן באהליך עולה. אך דבר זה צריך ראיה. [ועיין בתשובות הגרע"א תנינא סי' ל"ו שכתב כעין זה. עיין שם].

ג. דעתו להשלים הספר

הנה כתב במהר"ם שיק (יו"ד סי' רס"ג) לתרץ, דהנה נחלקו אמוראי (שבת ק"ו א) במקלקל בחבורה אם חייב בחובל גרידא אף שאינו צריך הדם לכלבו, או דילמא דוקא בחובל וצריך לכלבו.

והקשו בתוספות (שם ד"ה בחובל) אם אין צריך לכלבו, אמאי חייב הרי חוץ מהא דהוי מקלקל הרי הוי נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ותירצו תוספות דבאמת איירי שחובל בשביל כלבו, שסבר שיכול ליתן לכלבו, והוה צריכה לגופה, אבל כיון דאסור בהנאה, [כגון בשור הנסקל או בהמת עיר הנדחת], למעשה לא יאכיל לכלבו ואם כן הוה מקלקל, אבל מכל מקום הוה מלאכה שצריכה לגופה, דלענין הא דבעינן מלאכה שצריכה לגופה אזלינן בתר טעותו.

חזינן דלענין צריכה לגופה אזלינן בתר טעותו, ואם כן הכי נמי בנידון דידן הרי לפי דעתו וטעותו דלא ידע דחק תוכות פסול וחשב דמתקן הספר, ואם כן חשיב מלאכת מחשבת ושפיר חייב.

לדון בדברי מהר"ם שיק

אמנם יש לעיין בדברי המהר"ם שיק, דהא המוציא פחות מגרוגרת וסבר דהיא גרוגרת הא יהא פטור דסוף סוף אין כאן כשיעור, ואם כן

הכי נמי במשלים ספר כיון דבאמת לא השלים יהא פטור, ולא דמי לדברי התוספות בלענין חובל דהתם ודאי איכא מלאכת חובל אלא הנידון אם צריכה לגופה וזוה אזלינן בתר דעתו.
ונפקא מינה באופן דסובר שמשלים הספר ולא יודע שחסרה הימנה אות אחרת דבפשוטו יהא פטור.

עניני שבת - ביצה שנולדה בתוספת

נוכן להיפוך אם סבר שחסרה אות אחרת ובאמת השלים, יהא חייב אלא דיהא פטור מפאת מתעסק דסובר דאין כאן שיעור. כמו כן לענין צריכה לגופה אם לפי מחשבתו אינו צריכה לגופה כגון שסובר שהבעל חי אסור בהנאה ובאמת מותר בהנאה וישתמש לכלבו, לכאורה פטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה דאזלינן בתר טעותו].

אמנם קושיין לפי הא דכתבו רבנן בתראי דלא אזלינן בתר רוב אלא בחפצים [או ברובא דליתא קמן כגון רוב נשים ורוב מעליא ילדן], אבל ברוב זמן לא אזלינן, והיינו דעת הפתחי תשובה (אה"ע סי' ס"ח סק"ח) בשם ברית אברהם (סי' ע"ו עד ע"ט) ורש"י (כתובות ט"א) וחזון איש (אה"ע סי' ז' ס"ק ו') דלא אזלינן בתר רוב זמן, ופליגי על חכם צבי (סי' ג') דסבירא ליה דאזלינן בתר רוב זמן.

ולכאורה ראייה לדבריהם דלא אזלינן בתר רוב זמן, מהא דבלא השכים אלא בדק קצת לאחר עלות השחר אסרינן, אע"ג דהצד דערב יום טוב רב יותר בזמן ומכל מקום אסרינן.

אך העירוני דיש לדחות, דהצד דלא בדק יפה יפה או דנולדה וחזרה הוא צד רחוק, והלכך יש להעדיף לומר שנולדה לאחר עלות השחר אע"פ דהוא זמן מועט יותר.

אך עדיין הראייה קיימת, דהרי מבואר (שולחן ערוך סי' תקי"ג סעי' ו') דבקונה ביצים ובדק רק לאחר עלות השחר אסרינן, ואע"ג דיש רוב זמן של קודם יום טוב, והכא הוה האי צד גם באופן דשכיח, דהרי לא בדק מערב יום טוב. [והיינו כד נימא דבכל דפריש שרינן אף ביש לו מתירין].

ד. ראייה לאידך גיסא דאזלינן בתר רוב זמן

הנה באמת במשנה ברורה (סי' תקי"ג ס"ק כ"א) כתב דהא דאסרינן בבדק לאחר עלות השחר, הוא משום דנולדה וחזרה לא שכיח. ולא קאמר דאסרינן מספק דהרי הוה דבר שיש לו מתירין. ואם כן נוכיח מהכא דאם היה שכיח אם כן אזלינן בתר רוב זמן ושרינן.

אך יש לדחות דהאמת נקט דמפאת יש לו מתירין יש להתייר בספק בגופו וספק בתערובת (כמבואר בשולחן ערוך יו"ד סי' ק"י סעי' ט').

והעירוני עוד נפקא מינה, בתתקלקל הביצה עד לאחר יום טוב, דבזה מפאת יש לו מתירין הא שרינן, ולזה הוצרכנו לומר דאסירא בתורת ודאי.

ה. מהו לפי הג' טעמים

הנה בעיקר קושיין דנקטנו דביצה שנולדה בתוספת אסירא, הנה יש לדון לפי הג' טעמים בגמרא אמאי אסירנן ביצה שנולדה ביום טוב,

דהנה לטעמא דאסור משום מוקצה, הרי בזה כתב הפרי מגדים (א"י סוף סי' רע"ט) דבתוספת שבת לא אמרינן מיגו דאתקצאי. [והעירוני דבמנחת שלמה (ח"ב סי' מ"ז) אייתי דמקור חיים (לחנות יאיר, סי' רס"ג סעי' י"ז) לא סבירא ליה כהפרי מגדים].

אך אם טעמא משום פירות הנושרין ומשקין שזבו, דזה גזירה שמא יעלה ויתלוש או שישחוט הפרי, בזה יש לאסור בתוספת.

וכן אם טעמא משום הכנה, נמי יש לאסור בתוספת, אלא אם כן נימא דסבירא ליה דאסור דנולדה ביום טוב דעלמא, היינו גזירה אטו יום טוב לאחר השבת, דאז הביצה נגמרה מאתמול בשבת ונמצא דהשבת הכינה להיום טוב, [וכן בשבת לאחר יום טוב, דהיום טוב הכינה לשבת], ואם כן בנוולדה בתוספת אין לאסור, דמכל מקום יום טוב הכין לעצמו ושבת הכין לעצמו. [ותליא בפלוגתת רש"י ורשב"א (ביצה ב' ב') אם שבת כשלא הכינה מיום טוב אלא בשבת עצמה, דעת רש"י דמיתסר ודעת הרשב"א דשרי]. אך בפשוטו משום לא פלוג בנוולדה בתוספת יש איסור הכנה.

הנה יש לדון במוכרח לעשות מלאכה, ויכול לעשותה או כולה ביום טוב או כולה בשבת, או חצי גרוגרת בשבת וחצי גרוגרת ביום טוב, לכאורה יעשה חצי בשבת וחצי ביום טוב, וכמו דאמרינן דיאכל חצי כזית חלב וחצי כזית נבילה.

ותליא בהא דדן באבני נזר (או"ח סי' מ"ט ס"ק י"א, וסי' שצ"ז ס"ק ו') אם חצי גרוגרת ביום טוב מצטרפת לחצי גרוגרת בשבת.

מעתה יש לעיין אם צריך גרוגרת, ויכול כולה בתוספת או כולה בשבת, או חציה בתוספת וחציה בשבת, האם נימא דעדיף חציה בתוספת וחציה בשבת, דדמי לחצי כזית חלב וחצי כזית נבילה דאינם מצטרפים והוה רק איסור חצי שיעור.

אך לענ"ד היה נראה מסברא דלא דמי לחצי כזית חלב וחצי כזית נבילה, דבכלל שבת איכא תוספת, דאין תוספת ושבת שתי קדושות נפרדות. הלכך מצטרפי לקל שבהם, כגון חצי גרוגרת בתוספת וחצי גרוגרת בשבת לא קיל מכל הגרוגרת בתוספת, דגם בשבת איכא איסור תוספת.

וכתב בחתם סופר (חי' חולין קי"ד) דתוספת פקעה בכניסת הלילה לענין אין איסור חל על איסור, [ועוד עיין במנחת יצחק ח"ו סי' נ"ט], אך מכל מקום נימא דלא גרע קדושת יום טוב מקדושת תוספת. וצריך תלמוד.

א. קושיא מביצה שנולדה

אך יש לשאול על הא דכתבנו שבכל יום טוב ושבת יש נמי איסור תוספת, מהסוגיא בביצה, דהנה אמרינן בסוגיא בביצה (ז' א') דאם ביצה נולדה בערב יום טוב, מותרת ביום טוב, אבל אם נולדה ביום טוב, אסירא ביום טוב.

ואם בדק קינה של תרנגולים בסוף ערב יום טוב ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא ביצה, שרינן לה, דאמרינן דנולדה בערב יום טוב, ואע"פ שבדק ולא מצא, אימא לא בדק יפה יפה, ואף בבדק יפה יפה אימא דנולדה רובה וחזרה, וטעמא כיון דקים לן דאינה מטילה בצים בלילה.

ותיקשי דאכתי נימא דאסירא, דדילמא ילדה ביום, בתוספת יום טוב. [ואף דהוה ספיקא דרבנן הא יש לו מתירין].

ב. ב' קדושות

הנה יש לדון ליישב קושיין דתוספת ויום טוב הם ב' קדושות נפרדות, והלכך אם נולד בתוספת יהא מותר לאכול ביום טוב. וזה תליא בדברינו לעיל, ואם כן תהא ראייה דלא כדברינו.

אך באמת אינו נראה כלל. וגם הא קיימא לן דבנוולדה בשבת אסורה ביום טוב שלאחריו משום הכנה, והכי נמי נימא בנוולדה בתוספת דאסירא ביום טוב. [אלא אם כן נימא דמכל מקום יום טוב ושבת הוה חד שם].

אלא יש ליישב קושיין, דהכא חכמים לא בעו למיסר שמא נולדה בתוספת כיון דהוה זמן קצר.

והעירוני דבראב"ד על הרי"ף בסוגיא בביצה (שם) כתב דרוב הלידות של הביצים בבוקר, ואם כן תתיישב.

ג. רוב זמן

הנה לכאורה יש ליישב קושיין דלא אמרינן דנולדה דוקא בתוספת, אלא אמרינן דנולדה קודם, דאזלינן בתר רוב זמן.

ענינים שונים [א']

דיש כאן ספק מי קודם, ולא נימא דיקדים הודאי גדול, דזה ודאי גדול אבל השני רק ספק שלם. ואם כן הכא נמי בספק קצר וודאי ימין, נימא איזה שירצה יעשה.

אך מכל מקום מסברא ימין עדיף, אבל באמת לא אדע לחלק בין זה לבין קטן ספק שלם וגדול שאינו שלם דהתם אמרינן איזה שירצה יעשה.

[הנה הך קצר לכאורה אזלינן בטר הזמן, דאם הדרך קצרה אך צריך לפלס דרך בין האנשים מקרי אידך קצר, אף שלענין אין מעבירין על המצוות יש לומר דאזלינן בטר המרחק ולא בטר הזמן].

ענינים שונים [ב']

דשכר פסיעות זה רק כשהולך לקיים המצוה במקום הרחוק, אבל כשהולך הרבה מסביב כדי להגיע לאותו מקום ליכא ענין דשכר פסיעות.

והנה אמרינן במסכת ברכות (ה' ב') שאסור לעבור ליד פתח בית הכנסת כאשר הציבור מתפללים דיבואו לחושדו, אבל אם יש פתח אחרייתא לבית הכנסת אין חשדא, דיאמרו שיכנס בפתח האחר.

וכתב בחכמת שלמה (הלכות חנוכה ס"י תרע"א סעי' ח) דהיינו משום דאמרינן דרוצה לילך דרך שם משום שכר פסיעות. [ולפי זה מיישב הא דאמרינן בגמרא שבת (כ"ג א') דבאיכא ב' פתחים חייב להדליק בשניהם נר חנוכה מפני החשד שיאמרו מדלא אדליק בהא לא אדליק בהא, והתם לא אמרינן שיאמרו שהדליק בפתח השני, ולהאמור אתי שפיר דהתם ליכא שכר פסיעות].

ולכאורה לתירוץ הנ"ל ליכא למימר הכי, דהרי להאי תירוצא אם מגיע לבסוף לאותו המקום לא אמרינן שכר פסיעות.

ג. יאמרו שיכנס מפתח השני

הנה כתב במשנה ברורה (שם) עוד טעם אמאי עולה בדרך הקצרה, דהוא משום כבוד התורה להראות שהיא חביבה עליו וממהר לקרות בה [בשם פרי מגדים].

אמנם לכאורה האי טעמא שייכא גם לענין הליכה לבית הכנסת, דנימא שילך לבית הכנסת הקרובה כדי להראות שהיא חביבה עליו וממהר להתפלל. ואם כן אכתי תיקשי קושיין משכר פסיעות.

ענינים שונים [ג']

ג. אפקעינהו מפקיע רק הדאורייתא

אך לעני"ד יש לדון דההפרה קיימת לפי מה שכתב בשיטה מקובצת בריש כתובות (ג' א') דאפקעינהו מפקיע רק הדאורייתא, אבל מדרבנן היה אשת איש והותר על ידי הגט, [דלענין דרבנן הרי חכמים הכשירו הגט ואין כאן אפקעינהו].

נמצא דאע"פ דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, מכל מקום מכיון דמדרבנן יש גט, אסורה לכהן מדרבנן מדין גרושה, וכן הבעל אסור באחותה ובכל קרובותיה.

מעתה הוה ככל אשת איש דרבנן דמהני ההפרה מכח כל הנודרת על דעת בעלה נודרת.

אך לא אדע אם דברי השיטה מקובצת מוסכמים. ועיין בתוספות בגיטין (ל"ג א' ד"ה ואפקעינהו) דמשמע דפליגי על השיטה מקובצת, דהרי שאלו דיכולים ממזרים ליטרה על ידי אפקעינהו, ולהשיטה מקובצת היא נשאת אשת איש מדרבנן, והרי יש לעיין באשת איש דרבנן אם הולד כשר, כגון אשת חרש דתיקנו בה קידושין מדרבנן.

עולה לתורה

איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' קמ"א סעי' ז') העולה לתורה עולה בדרך הקצרה, ויורד בדרך הארוכה, ואם ב' הדרכים שוים, עולה בימין ויורד בדרך האחרת.

והנה יש לעיין באינו יודע איזה מהם קצרה, האם ילך באיזה שירצה, או דילמא ילך דוקא בימין.

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דאיזה שירצה יעשה, וכמו אם יש לפני ב' מאכלים, שלם וגדול, דאמרינן דשלם קטן עדיף מגדול שאינו שלם, ואם יהא קמן ספק שלם וודאי גדול, נימא מה שירצה יעשה,

שכר פסיעות

איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' קמ"א סעי' ז') העולה לתורה עולה בדרך הקצרה, ויורד בדרך הארוכה, ואם ב' הדרכים שוים, עולה בימין ויורד בדרך האחרת.

והקשה בתשובות מהרש"ג (ח"א סימן כ"ז) אמאי הולך בדרך קצרה, נימא שיעלה בדרך הארוכה משום שכר פסיעות, וכהא דמבואר בגמרא סוטה (כ"ב א') דלמדנו קיבול שכר מאלמנה דהיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר' יוחנן, אמר לה בתי האם ליכא בית הכנסת בסמוך לביתך, אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש על הליכתי מרחוק כדי להתפלל.

א. טרחא דציבורא

הנה במהרש"ג תירץ ב' תירוצים, חדא, דשאני הכא דעולה לתורה בדרך הקצרה משום דאיכא טירחא דציבורא שלא ימתינו עליו הרבה. וכך מבואר במשנה ברורה (סי' קמ"א ס"ק כ"ב) בדרך אחד, שזהו הטעם שעולה לתורה בדרך הקצרה. [בשם לבוש].

ולפי זה ביש מי שבירך ובלאו הכי הציבור ממתנינים אם כן יש לילך בימין. [ואולי לא פלוג].

ב. חוזר לאותו מקום

תו תירץ במהרש"ג (שם) דלא שייך שכר פסיעות בדבר מיותר, והיינו

הפרה ואחר כך אפקעינהו

הנה יש לשאול באשה שנדרה בעיניו נפש, והפר לה בעלה, ואחר כך אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה.

האם נימא דמה שנדרה בעיניו נפש יהא אסירא לה למיכל מאן ולהבא, דהשתא נתברר שאינו בעלה משעה ראשונה, נמצא שלא היה הפרה כלל.

א. לא משמע שבאמת איסרא

וכי תימא דבאמת מודיעין לה שאסירא אך לא משמע כן.

ב. על דעת בעלה נודרת

וכי תימא דהרי אמרינן (נדה מ"ו ב') דבקידושין דרבנן מהני הפרה מכיון דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת. אם כן הכי נמי נימא הכא.

אך הרי כתב הגרע"א (כתובות ק"א א') דהיינו דוקא כשהיה באמת קידושין דרבנן, אמנם בגוונא דנתברר שהיה קידושין בטעות, אם כן לא אמרינן דעל דעת בעלה נודרת, דהרי נתברר דלא היה בעלה כלל. ואם כן הכי נמי באפקעינהו הרי נתברר שלא היה קידושין כלל.

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבל הגליון ולתרומו ולהערות L5703949@gmail.com

לעילוי נשמת

האברך הרה"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל

בן יבלהט"א יוסף דוד הי"ו

נלב"ע י"ג אב תשפ"ב תנצב"ה

מזל טוב

נודב לזכות התן חבר מצווה

יחיאל יהושע הכהן נ"י

יהי רצון שיגדל בתודה ויראת שמים ויזכה לעלות במעלות התורה והיראה ויתעבד לאילנא רברבא

לעילוי נשמת

עליזה

בת סלימה

ע"ה

נלב"ע כ"ה אדר תנצב"ה